

אור שבעת הימים

שיעורים בספרי אבות החסידות על פרשת השבוע
ודברות קודש
מאת כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א

גליון יב | פנימי | פרשת ויחי תשפ"ד

שיעור בספר
דגל מחנה אפרים
עמ' יא

שיעור בספר
מגיד דבריו ליעקב
עמ' ז

שיעור בספר
בעל שם טוב עה"ת
עמ' א

שיעור בספר בעל שם טוב עה"ת

פרשת ויחי

אות א

משיח יבוא בהיסח הדעת

א. ויקרא יעקב אל בניו ויאמר האספו ואנידה לכם את אשר יקרא אתכם באחרית הימים, בשם הבעל שם טוב, אשר יקרא דרך מקרה, שכל אחד ואחד ישב על עבודתו, בהיסח הדעת, ופתאום יבא משיח: (ילקוט משה פ' ויחי):

צריך עיון מאי קא משמע לן בזה, דהנה מצד אחד מצינו בדברי חז"ל ענין קירוב הגאולה, כמו ששנינו (ב"ב י). גדולה צדקה שמקרבת את הגאולה וכן כיוצא בזה, ומצד שני, כאן משמע שאין הדבר תלוי ונתון בידינו, והגאולה תהא בדרך 'מקרה' כמאמרם (סנהדרין צו). אין משיח בא אלא בהיסח הדעת.

ומצינו במשך הדורות רבים שנכנסו לעובי תקורה לקרב הגאולה ולא עלה יפה בידם, ואין לנו אלא לדרוש ולצפות לגאולה ולתת להקב"ה להביא את גאולתינו בידו הרמה.

ושמעתי מכ"ק אאמו"ר זצוק"ל בשם השר שלום מבעלזא שכאשר יבוא משיח ישבו הסנדלר והחייט על מלאכתם ופתאום ישמעו קול 'הנה בא משיח' וירוצו ללבוש בגדי השבת לקראתו כאשר הכל נעשה בהיסח הדעת, בבחינת (מלאכי ג, א) 'פתאום יבוא אל היכלו האדון'.

אות ב

בביאת משיח לא יהיו הריגות ח"ו

ב. בשם הבעל שם טוב זי"ע שאמר שעם ביאת משיח לא יהיו הריגות ח"ו:

(מדרש פינחס דכ"ח ע"ב אות י')

וידוע מה שמובא מהרבי ר' אלימלך מליזענסק זי"ע שאמר שמתפלא על הנביאים שניבאו על חבלי משיח ולא ראו שיהיה אלימלך בעולם שיבטל את חבלי משיח.

ושאלו את הרה"ק מהר"א מבעלזא זי"ע לאהר מלחמות העולם האם זה היה חבלי משיח, ואמר שכבר ביטל הרבי ר' אלימלך את חבלי משיח, אלא היתה גזירת שמים.

אות ג

ע"י כפיית הרע זוכיך לשכר טוב

ג. יששכר חמור גרם רוביץ בין המשפטים, בשם הריב"ש, בפסוק יששכר חמור גרם, רצה לומר יש שכר על ידי זה שהחמור גורם:

(צוואת הריב"ש די"ב ע"ב)

החומריות של האדם מושכת אותו כלפי מטה אל העניינים הארציים והבהמיים, כמאמר הכתוב (קהלת ג, כא) 'מי יודע רוח בני האדם העלה היא למעלה ורוח הבהמה הורדת היא למטה לארץ', ולפום צערא אנרא, ככל שמוצער עיצמו להתגבר על החומריות כך מקבל שכר טפילי. ואילו לימות המשיח שיתבטל הרע, כתיב בהו (קהלת יב.) 'זהגיעו שנים אשר תאמר איך לי בהם הפיץ' אלו ימי המשיח (שבת קנא:).

אות ד

על ידי העלאת הגשמיות זוכה לשכר

ד. כשם הבעל שם טוב דהכי פירוש, יש שכר שהחמור נרם, פירוש על ידי מאכל ומשתה שהם דברי החומר, גורם זה השכר, על ידי שמעלה לנרם המעלות את הניצוץ הקדוש, שהיה רובין בין המשפתים, שהוא בין היסודות ובשפלות:

(ס' אור הגנוז לצדיקים פ' ויחי):

דיבור זה הוא לפי מהלך הבעש"ט, שלא רק על ידי כפיית החומר זוכין לשכר, אלא יותר מכך, כי על ידי העלאת החומר והתגברות על הרע זוכין לדרגות נעלות של אלוקות השורה בתוך העולמות הגשמיות אשר גילוי זה אינו שורה אפילו בעולמות העליונים רק כאן למטה.

אות ה

בכל דבר משתמש עם הניצוצות שבחפץ הזה

ה. איתא בנמרא (ר"ה כ"ז ע"א) התורה חסה על ממונם של ישראל, ולמה כן, כי זה כלל גדול שכל דבר שאדם לובש או אוכל או משתמש בכלי הוא נהנה מהחיות שיש באותו הדבר^א, כי לולא אותו הרוחניות

^א דבר זה מבואר היטב בהקדמה שנייה לס' לקוטי אמרים וזה לשונו: תחלת הכל ראוי לדעת שמלא כל הארץ כבודו ולית אתר פנוי מיניה והוא בתוך כל עלמין וכו', ודבר זה נראה בחוש בכל דבר כי בכל מקום יש חיות הבורא ברוך הוא, כי בוודאי יהיה בדבר ההוא טעם או ריח או מראה, או אהבה, ר"ל שהוא דבר נאהב, או שהוא דבר נורא, או שהוא דבר מפואר, וכן שאר מדות, וכאשר נפשית אותה בשכלינו מן הגשמיות ונחשוב רק הרוחניות לבד, כגון הטעם או הריח או כיוצא בו, בעצמו, בודאי נראה בחוש, שהוא דבר הבלתי מורגש בידיים ועיני בשר, רק שהוא נרגש בהשגה לחיות ונשמת האדם לבד, אם כן בודאי הוא דבר רוחני, וחיות הבורא יתברך שמו, השוכן בדבר המגושם הזה כנשמה בגוף, וכן הוא בכל דבר ובכל תנועה כמו שכתוב בחובת הלבבות כי כל תנועתך נקשרות בחפץ הבורא כו' [ע"ש בשער אהבת ה' פרק זי"ן ונתברר להם והאמינו כי כל עניניהם ותנועותיהם נוהגים בגזרת הבורא יתעלה] ובכולם הם ניצוצי חיות נמשכין מהבורא יתברך שמו שהוא צרו"ר החיים ואו"ר החיים ומקו"ר החיים וח"י החיים, וממנו יתברך שמו נמשך חיות בכל דבר מרום המעלות עד למטה בתחתונים.

וזהו צמצום שכינתו יתברך שמו ששוכן בתחתונים, וכל ניצוץ הוא נלקח מעולם שלו, דרך משל, דבר של אהבה, האהבה שבו הוא נלקח מעולם האהבה, רצה לומר שבודאי יש מקור ושורש שממנו נלקח אהבה לכל דבר שיש בו אהבה. ונאמר לקרב אל השכל קצת מהות השורש,

נחשוב ברוחניות שורש האהבה עצמה, נראה בחוש שהוא רק חיות הבורא יתברך שמו שנתמצם כביכול, שיהיה מושג בבחינת אהבה, כי בוודאי יש חיות ורוחניות שאינו מושג בבחינת אהבה רק בבחינה אחרת כגון בבחינת יראה או התפארות ושאר המדות, כי בודאי כולם הם חיות ורוחניות כנ"ל, רק שכל אחד אינו מושג כמו חבירו, כי נתמצם בצמצום אחר, רצה לומר בהשגה אחרת, אבל בפנימיותם העצמיית כולם שוים שהם חיות ורוחניות כנ"ל, כי כולם נמשכין משורש אחד אשר שם אין שום התחלקות כלל, וזהו שאמר בתיקוני זוהר הקדוש (תיקון ס"ח ובסופו תיקון ג' ועי' בזה"ק ויצא דקמ"ט ע"ב) ובה מתחזיין כל דיוקנין עילאין, פירוש על ידי צמצום ההשגה הנ"ל, כי הוא בבחינת נוקבא לגבי דלעילא שמקבלת מן שורש השרשים [עיין לעיל פ' נח בעמוד התפלה בהגה ע"א] והמשכיל יבין.

ולזה נקראים עולמות, רצה לומר שחיות הבורא יתברך שמו הוא מתעלם ונתמצם בהשגה זה, וגם כן נקרא מדות של שם, שהם משוערים ומושגים בשיעור זה ומדה זו ולא באחרת, ובאמת כל אחת כלולה מכולם, כי תחלת ההמשכה משורש השרשים היה למען חסדו יתברך שמו להטיב לנבראים, והוצרך כביכול לצמצום, [על ידי מדת גבורה] ולהמשיך למדה זו רק כמין קו וניצוץ והוא החיות וההתפארות הבורא כביכול, על דרך שנאמר (בפ' בראשית) 'ויפח באפיו רוח חיים' דכל הנופח מעצמותו [עיין לעיל בפ' בראשית אות צ"א], רק שהיה באפשרי להיות נמשך עד בלי די על דרך שנאמר (בפ' ואתחנן) קול גדול ולא יסף, אשר אין זה המכוון, והוצרך לנצ"ח שיתגלה הוד"ו יתברך שמו, ושיהיה מקוש"ר במדה והשגה זו, הגם שהדברים עמוקים מאוד וצריכים ביאור רחב איך הוא בכל עולם, כי גבוה מעל גבוה שומר, אמנם כן באתי בקצרה רק להעיר אוזן וכו', עכ"ל.

ועיין **בתולדות יעקב יוסף** (פר' קדושים ק ע"ב) וז"ל: נודע מכתבים שכל מאכלי אדם וגם ביתו ומשאו ומתנו ודורו וזיווגו, הכל באין עם האדם בתולדתו מניצוצין שלו, זכה האדם במעשיו הטובים, ונזדווגו ונזדמנו לו ניצוצין שלו, ששייכים לו בתולדתו לתקנם וזה נקרא בסוד זיווג ראשון, ונעשה לו עזר שעוזרים לו בדבקות השם יתברך לעמוד על משמרתו בעבודת ה', ואם לא זכה, אז הוא כנגדו, שנזדמנו לו ניצוצין אחרים במאכלו [עיין לקמן פ' עקב אות נ"א] וח"ו מחטיאין אותו, כמו שנעשה ליוחנן כהן גדול שנעשה לסוף פ' שנים צדוקי (ברכות כ"ט ע"א) על ידי אכילתו בקדשים בלא כוונה, שנזדמן לו ניצוץ אחד והחטיאו כו' ע"ש.

ובפ' אמור (קט"ו ע"ב) כתב וז"ל: כמו שכתב בזהר (עקב רע"ב ע"א) בינוקא דאמר אי בעית לאכול בקרבא ומלחמה וכו', וסודו ידוע להבאים בסוד ה', כי יש בירורי ניצוצות מתוך המאכל שצריך לברר, והוא מלחמה, או שיתפס הוא ח"ו אצל הניצוץ, כמו יוחנן כהן גדול שנעשה צדוקי שאכל קדשים בלא כוונה כמו שכתוב בכתבים, או שיזכה לברר ולהוציא הניצוץ הקדוש שבמאכל ההוא ולדבוק בשרשו כנודע, עכ"ל.

ובפ' ראה (קפ"ה ע"ב) וז"ל: וזהו שאמרתי טעם ב' פירושים שנכללו בתיבה אחת, כי לחם הוא מזון כמו (בפ' ויגש) בר ולחם, ועוד פירוש ב' כי לחם הוא מלחמה כמו שכתוב (בתהלים קאפ"טל ל"ה) לחם את לוחמי, ושניהם אמת כמו שכתוב בינוקא בזהר (בשלח) אי בעית לאכול בקרבא וכו', כי כדי שיוכל להעלות ניצוצי המאכל הוא מלחמה גדולה ח"ו שלא ינוצח מן הניצוץ ומחטיאו כמ"ש בכתבים על יוחנן כה"ג.

לא היה שום קיום לאותו דבר, ויש שם ניצוצות קדושות השייכים לשורש נשמתו, ושמעתי כי זה מעם שיש אדם שהוא אוהב דבר זה ויש אדם ששונא דבר זה ואוהב דבר אחר, וכשהוא משתמש באותו כלי, או אוכל מאכלים אפילו לצורך גופו הוא מתקן הניצוצות, כי אחר כך הוא עובד באותו כח הבא לגופו מאותו מאכל או מלבוש או שאר דברים, כזה הכח עובד להשם יתברך נמצא שעל ידי זה הם מתוקנים.

לכך פעמים יארע שבשבלה כבר לתקן כל הניצוצות שהיו באותו דבר השייכים לשורש נשמתו, או לוקח ממנו השם יתברך אותו הכלי, ונותן לאחר ששייכים הניצוצות שיש באותו הכלי לשורש אחר:

ואמר ריב"ש ע"ה, שאוכלין בני אדם ושותין בני אדם ומשתמשין בבני אדם, היינו בניצוצין שיש באותן הדברים, לכך צריך אדם לחוש על כליו ועל כל דבר שיש לו, היינו מצד הניצוצין שיש שם, בכדי לחוס על ניצוצותיו הקדושים:

(צוואת הריב"ש די"ג ע"א):

על דרך זה, לפעמים משתמש האדם בכלי ואחר שמסיים להעלות הכירורים השייכים לחלקו מוכר החפץ לאחרים, והכל תלוי בענין זה.

ובס' דגל מחנה אפרים (פר' לך) בפסוק וישב את כל הרכוש כתב וז"ל: הקדמה מאדוני אבי זקיני נשמתו עדן זללה"ה כי יש לכל צדיק וצדיק ניצוצין קדישין השייכים לשורש נשמתו אשר צריך לתקן ולהעלותם, ואפילו משרתיו בהמותיו וכליו הכל יש בהם ניצוצין קדושים וכו'.

² ועיין בספר ליקוטים יקרים (טו ע"ב) וז"ל: וחיי צער תחיה (אבות פרק ו') אל תקרי תחיה אלא תחיה, פירוש, בכל דבר ירא שיכוין להחיות הניצוצין שהם נתונים בתוך הקליפות שנפלו שם, והם בצער גדול שם, תראה להחיותם ולהוציאם ולהעלותם עכ"ל, וכן הוא בליקוטי אגדות שבסוף ספר אור תורה (סד ע"ב).

³ ובס' דברי שלום (פר' ויצא כז ע"ד) כתב וזה לשונו: כתוב בשם הריב"ש טוב נ"ע, כי כל מה שיש לאדם שייך לשורש נשמתו, כי יש בהם ממש ניצוצי נשמתו, על כן כשנשבר או נאבד איזה דבר לא ידאג כלל, כי העלה מה ששייך לו על כן נשבר, וכשנאבד ובא לאחר, מסתמא יש בדבר גם ניצוצות קדושים ששייכים גם לו, על כן כשהעלה זה מה שצריך לו, בא הדבר לאחר להעלות מה ששייך לו, עכ"ל. ועוד עיין שם בפ' ויקרא מ ע"ב.

¹ כתב בספר באר מים חיים (ביאור הגדה, ד"ה יקר בעיני כו') וז"ל: אמר הבעש"ט זללה"ה שלשה שאכלו על שלחן אחד ולא אמרו עליו דברי תורה כאילו אכלו מזבחי מתים (אבות פרק ג') פירוש, כי המת מתגלגל במאכל אדם, כדי שיאמרו עליו דברי תורה, ועל ידי זה מחיה אותו המת שהיה בגלגול זה, אבל אם לא אמרו דברי תורה אז הוא זובח אותו המת המגולגל במאכל זה ומשליך אותו לדומן וז"ש מזבחי מתים.

אות ו

ו. ויגוע ויאסף אל עמיו, וברש"י ומיתנה לא נאמר בו ואמרו רבותינו ז"ל (תענית ה ע"ב) יעקב אבינו לא מת, הנה ידוע מאדוני אבי זקני [הבעל שם טוב] נשמתו ערן זללה"ה שהתורה נקרא יעקב כמו שאמר על יעקב אבינו לא מת, היינו שהתורה הוא נצחיית ואינה במלה לעולם":

(דגל מחנה אפרים ויגש)

¹¹ עיין בספר **דגל מחנה אפרים** (פר' לך) שכתב וזה לשונו: וידוע דיעקב הוא סוד התורה, והוא התורה עצמה, שנקראת בשם יעקב, תורת אמת, עכ"ל.

ושם בפ' ואתחנן כתב ז"ל: אדוני אבי זקיני זללה"ה אמר על הגמרא יעקב אבינו לא מת, שהוא רמז על התורה הקדושה שלא תתבטל לעולם שהוא נצחיית, עכ"ל.

ועוד כתב בפ' מסעי, וז"ל: והנה קבלתי אלים ר"ת יעקב אבינו לא מת, והוא מרמז על בחינת אמת, כי קושטא קאי ואינו בטל לעולם, ולכך יעקב שהוא מדת אמת לא מת שהוא חי וקיים לעולם, עכ"ל.

עוד כתב (שם בליקוטים ד"ה אמת מארץ תצמח) וז"ל: ויעקב אבינו עליו השלום היה בחיר האבות (רבתי וישלח ר"פ ע"ו) ועל ידו ניתקן האדם בכל כחותיו, וזהו יעקב אבינו לא מת רק תם, ויעקב איש תם פירוש, שהעלה ת אל ס סתומה, נקודה בהיכליה, ושם הוא א' אלף בינה (שבת דק"ד ע"א) ונעשה מזה אמת וזהו (מיכה זי"ן) תתן אמת ליעקב, לכן לא מת לעולם ולא ירד לבחינת מיתה, רק במותו הוא חי, כי התקרב ממדרגה התחתונה הנקרא בשם ת' שהוא מדרגה תחתונה, אל אלהים חיים וכו', ועוד עיין שם בריש פ' נצבים מה שכתב בענין זה.

ועיין בספר **קרבן העני** (פר' בשלח) שכתב וזה לשונו: שמעתי אומרים בשם הרב הצדיק מוהר"ר צבי בנו של הבעל שם טוב זצוק"ל שאמר על פסוק (תהלים כ"ט) הבו לה' בני אלים, כי ר"ת אלים הוא יעקב אבינו לא מת עכ"ל.

שיעור בספה"ק
מגיד דבריו ליעקב
 להמגיד ממעזריטש

אות כ

שורש כל האומות הוא בישראל

מ"ש בפסוק **ויפן פרעה ולא שת לבו גם לזאת'** היינו למופת של הפיכת הים לדם ומיתת הדגים שבנהר. ולכאורה קשה, והלא במופת הראשון שנהפך המטה לנחש לא עשו לו כלום, היינו שלא היתה בזה שום מכה, ומהו הלשון 'גם לזאת'. והענין הוא דכתיב 'מציון מכלל יופי אלהים הופיע', המציון הושתת העולם לפי שהיא עיקרה של עולם וחיותו וכל הארצות יונקות ממנה. וכן בשלמה המלך ע"ה אמר 'יודבר אל העצים ואל האבנים, שהיה יודע איזה חלק בארץ חולך לכוש ונוטע שם פלפלין וכן השאר המזדמנים. והנה העולם נכלל משלוש בחינות שהם 'עולם שנה נפש' המקבילות זו לזו, וענין זה שארץ ישראל הוא שורש הכל, נזכר כאן בארצות ובמקום, דהיינו בהלק הנקרא 'עולם', המקבלים כולם חיות מציון.

ואפשר לומר גם בבחינת 'שנה' שכל ימות השנה כלולים ב'ראש השנה' כמו איברי הגוף המושרשים במוח ובראש האדם.

וכך בהלק הנקרא 'נפש', שישראל הם עיקר החיות וכל האומות מקבלות מישראל חיות כל אומה ואומה בפני עצמה, כמו שארץ ישראל כוללת את החיות של כל הארצות. וזהו שכתוב ויאמר משה אל העם החלצו מאתכם אנשים לצבא ויצבאו על מדין, רצונו לומר, שיחלצו לברור אנשים שהם כנגד מדין, כי מדין היה להם שורש בתוך ישראל בדרך כל הארצות המושרשות בבני ישראל ונבחרו אותם מישראל שהם 'על מדין'.

ופרעה נקרא 'תנין הרובץ בתוך יאוריו', דהיינו דג גדול, וכן פלשתים שיצאו ממצרים¹ נקרא עבודה זרה שלהם 'דגון' לשון דג שהוא שט בים, וכל התנינים והדגים שורשם בנחשים.

וזוהו שאמר יעקב יחי דן נחש עליו דרך, זה קאי על שמשון משבט דן, שהיה שורש לפלשתים היוצאים ממצרים, לפי שהיה ג"כ מאותו חלק שכל נחשים יונקים ממנו, אך אצל שמשון לא היה כמו ישראל שהלכו למדין ולחמו בהצלחה במדיינים המושרשים בהם, אלא נכשל, מפני שהיה עדין בזה בחינת רע שהתעה הנחש הקדמוני לחוה שנאמר 'כי תאזוה היא לעינינו', והוא אמר על האשה הפלשתית 'כי ישרה היא בעיני', והלך אחר עיניו כמו חוה שהתפתתה על ידי הנחש ובכך נפל ונכשל ובמקום להתגבר אליהם נמשך אחריהם משום שהלך אחר עיניו, על כן כתוב 'הנושך עקב'י סוס' וגו' שנרמז בזה אותיות 'יעקב' והיינו שהנחש יש לו עדיין כח לנשוק בעקביים. וזה ג"כ רמז משה לפרעה בזה שנחפך המטה לנחש, ונחש למטה, לרמז שהמטה כולל את העבודה זרה שלו שהוא נחש, ורמז לו שהולך לבטל את קליפת הנחש שהוא פרעה ולהחזירו אל המטה, ובכל זאת 'ולא שת לבו' וכו':

וואז אמר פרעה תבן אתה מכנים לעפריים וכו' שאין חידוש באותות ומופתים של משה בארץ מצרים שהיא ראש למכשפים, והיינו שאמר לו מה אתה מביא עלי נחשים הרי כל מהותי הוא נחש, אך הנם לא היה רק שהמטה נחפך לתנין ולנחש אלא שהנחש נחפך למטה, כי המטה האלוקי היא אכן שורש הבחינה שלו, וזה היה באמת רק בשביל הנם האחרון שנחפך הנחש למטה, דהיינו שהחזר החיות שלהם לשרשו (שמות ז יב) 'ויבלע מטה אהרן את מטותם', והבן.

ופרעה הבין שהנחש נחפך למטה וזה היה לו למופת גדול שיפול ביד ישראל (עיין זהר ו' ארא כ"ח ע"א) ואף על פי כן 'לא שת לבו גם לזאת' (עיין זהר בא י"ג ע"ב) והב"ן.

¹ כדכתיב (בראשית י, יג-יד) 'ומצרים ילד את לודים ואת ענמים ואת להבים ואת נפתוחים. ואת פתרוסים ואת כסלוחים אשר יצאו משם פלשתים ואת כפתורים'.

אות כא

המשכן היה רוחני למעלה מהמידות

איתא בזוהר (פקודי רמא.) משכן איהו בלא רברבנותו היינו שרי המלך. פירוש, המשכן שעשה משה לא שלטה בו יד אויב, כי אילו היה משה רבינו בונה את המשכן באופן גשמי, היו אנשים גשמיים יכולים להרחיבו, אבל משה רבינו בנה את המשכן בכוחות רוחניים לפי שהמשכן החזיק את המשכיל שהוא המוחין השכליים חב"ד, וזהו למעלה מהמידות והגבול, כי משם באים אל כל המדות.

והם – ישראל שבדור המדבר היו דור דיעה, והיו ג"כ בחינת מוחין, כי עבודתו של משה היתה כסא של רגל אחד¹, שעבד אותו ית' בכל עצמיות ולכן עבודתו תמידית ונצחית ללא שינוי כי אין זה בא מהתעוררות המידות אלא מתוך הבנת הענין במוחין וכדאיתא במלאכים הרוחניים (יחזקאל א, ג) 'ורגליהם רגל ישרה'. כמשל אחד שיושב לפני המלך שיש לו בושא גדולה ממנו עד שאין מחשב אם המלך אוהב אותו כדי שיאהבנו, אלא מחשב גדולתו של המלך כדי שיבוש ממנו ויראה זו אינה יראה גשמית דהיינו יראת היכולת שמפחד במידותיו שמא יעשה לו דבר, אלא היא יראה שכלית מחמת שמבין גדול המרחק בינו לבין קונו שהוא בלי סוף וגבול.

וזהו מדרגתו של משה שהיא המוחין, שלמעלה מהאבות ששורשם במידות, כי האבות הן המרכבה (ב"ר מז, ו). אברהם נעשה מרכבה לחשי' מחמת אהבה, ויצחק מחמת יראה בידוע. וקדם הטא עגל היו ישראל למעלה ממדות אבות ולא היו צריכין לזכותם. ואחר החטא רמז לו הקב"ה שיזכיר זכותם, ואמר (שמות לב, יג) 'זכור לאברהם'. אבל משה נשאר במדרגתו הרוחנית והשכלית שלמעלה מהמידות והוא עשה את המשכן בהסתכלותו עליו, כמו שמפורש בפסוק (שם כה, מו) 'וראה ועשה כתבניתו אשר אתה מראה בהר', ונזכר להדיא 'וראה ועשה' שהעשיה נעשית על ידי כח הסתכלותו, שהביא השראת השכינה עליו בהסתכלותו, והחזיק את המשכיל בהדיבור, היינו שהשכיל את ההשכלה והמשוך

¹ כפי שדרשו חז"ל (ברכות לב.) ואעשה אותך לגוי גדול וגו' אמר רבי אלעזר אמר משה לפני הקדוש ברוך הוא, רבונו של עולם, ומה כסא של שלש רגלים אינו יכול לעמוד לפניך בשעת כעסך, כסא של רגל אחד על אחת כמה וכמה.

אותו על ידי דיבור ומכך נברא המשכן, כי הרוחני הוא קיום הגשמי¹¹. וזהו מה שדרשו חז"ל שכל שבעת ימי המילואים היה משה מעמיד המשכן ומפרקו, כי בכך המשיך והוריד בכל יום מאותם שבעת הימים את המשכן מרוחניותו אל שבע המידות הגשמיות, לפיכך לא שלטה בו יד אויב כי אי אפשר להיות שבירה במה שלמעלה מהמידות כנודע, וזהו איהו בלא רברבנוהי דהיינו המידות.

אבל מקדש שבנה שלמה ושם הוא הביא את כל מדרגות תחתונות ואהבה ויראה הביא אותן להקב"ה כידוע, וזהו 'איהו ורברבנוהי' פירוש הוא ית' עם השרים שהם המדות:

¹¹ ובצאלאל ידע לצרף האותיות לידי מעשה, ולכן חלק עם משה כי משה היה מופשט למעלה ובצאלאל ידע להמשיך האור הרוחני למטה.

שיעור בספח"ק
דגל מחנה אפרים

פרשת ויחי

הויכוח בין יעקב ליוסף

'שכל את ידיו כי מנשה הבכור וגו' ויאמר לא בן אבי, ידעתי בני ידעתי גם הוא יגדל ואולם אחיו הקטן יגדל ממנו'. יש לומר בזה בדרך רמז מה שחנני ה' ברחמיו וברוב חסדיו כי יעקב ויוסף כהדא השבינן ושניהם היו בדרגא חדא דרגא דבדיק, וכל מה שאירע ליעקב אירע ליוסף, ולכך כמו שאירע ליעקב שנטל הבכורה מראובן ונתנה ליוסף כך ניטל הבכורה מן מנשה וניתן לאפרים, כי גם באמת לא היה מנשה מן טפה ראשונה כי ויפוזו זרועי ידיו ודרשו חז"ל (פוטח שם) שיצאו יו"ד טיפות וניצוצות מן אצבעות ידיו, ולכן לא היה חסרון כשלא התייחס למנשה כבכור, כי על יפ האמת לא היה בכור.

וזה יש לומר הרמז בפסוק 'שכל את ידיו' היינו שלכך השיב יד ימינו על ראש אפרים ולא על ראש מנשה הבכור, כי השביל בידיו של יוסף, וזהו 'שכל את ידיו' והיינו שיצאו י' טיפות על ידי אצבעות ידיו ונמצא מנשה אינו הבכור.

'ויאמר יוסף לא בן אבי היינו על פי התורה שהוא 'בן' מספר ע', שע' אנפין לאורייתא, ומדין התורה אינו בן, שאפילו הכי מנשה הבכור כי ההבל שבקע מצפרני ידיו אין בכך לפסול את מנשה מבכורתו על פי דין תורה.

והוא שאמר 'וימאן אביו' היינו שמרמז אל מעשה דאשת פוטיפר שכתוב שם 'וימאן יוסף' היה על ידי דמות דיוקנו של אביו, כידוע מאמרם ז"ל (פוטח ל"ז) ושם היה מה שהיה 'ויפוזו זרועי ידיו' מן היו טיפות שיצאו מקשרי אצבעותיו, ולכך מנשה אינו ראשית אונך.

'ויאמר ידעתי בני' היינו שאתה 'בני' ובהינה אחת עמו ממש, ולכך כמו שאירע לי עם בני ראובן שנלקחה ממנו הבכורה ונמסרה ליהודה, כך אירע לך שניטל הבכורה ממנשה וניתן לאפרים.

הבכורה הוא ענין הגדולה

או יש לפרש 'דעתני' לשון יחוד, היינו בשעה שידעתי כלומר ביחוד הראשון שלי בליל נישואיו עם לאה וחשב שהוא רחל, היה בדעתי על 'בני', היינו על רחל שאתה הראשון ממנה, ולכך ניתנה לך הבכורה. וכמו שאירע לי כך אירע לך כנ"ל. גם הוא יגדל' היינו כי הבכורה היא ענין הגדולה, 'ואולם אחיו הקטן יגדל ממנו' ולכך לו ראוי הבכורה והבן:

יחודא עילאה ויחודא תתאה

ואני נתתי לך שכם אחד על אחיך. ויש לפרש בזה בדרך רמז כי ידוע שני יחודים יש שאנו אומרים בכל יום והיינו 'שמע ישראל' וגו' ו'ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד' שהוא גם כן רזא ד'יחודא' דהיינו 'יחודא עילאה' ו'יחודא תתאה' כדאייתא ב'זוה"ק' (בראשית יח:) 'שמע ישראל' הוא יחודא עילאה, שכל ז' רקיעים והארץ וד' רוחות – כולם בטלים אל האות אל"ף שהוא האחדות הגמור ומתבטלים ממציאיותם. ואילו 'ברוך שם כבוד' הוא יחודא תתאה, שהעולם נשאר מציאות, אלא שמכירים שהוא חלק בלתי נפרד מהש"ת. ושניהם מתיחדים על ידי מו' שהוא בבחינת צדיק והנה יוסף היה בבחינת צדיק ובחינת דבר שהוא משפיע, ושאר שבטים היו בבחינת נוקבא.

וזה יש לומר שרימזו לו יעקב אבינו 'ואני נתתי לך שכ"ם' ראשי תיבות ש"ם כ'בוד מלכותו שהוא רזא ד'יחודא תתאה, ואחר כך אמר 'אחד' הוא יחוד השני הנקרא 'יחודא עילאה' שהוא 'שמע ישראל ה' אחד'. וזהו 'על אחיך' שהוא יותר גדול מאחיו ועומד מעליהם לפי שהוא היה בבחינת דבר והם בבחינת נוקבא, והמשכיל יבין:

פעמים השי"ת עושה רצון הצדיק בלא תפלה

'אשר לקחתי מיד האמורי בהרבי ובקשתי' ותרגמונו בצלותי ובכעוטי. יש להבין החילוק בין צלותא ובעותא, צלותא היינו תפלה כפשוטו, ובעותא יש לומר פירושו רצון כמו הכהן הפודה ששואל את האב מאי בעית טפי, היינו על דרך (תהלים קמ"ה, י"ט) 'רצון יראוי יעשה' שפעמים השי"ת עושה רצון הצדיק בלא תפלה, והמשכיל יבין:

ומסופר שפעם שאל אחד את הרב בעל התניא מה ההבדל בין הרב המגיד ממעזריטש לבין הבעש"ט, והשיב לו: המגיד ממעזריטש - כשרצה משהו - היה צריך רק לרצות ועל ידי עצם הרצון נפעלה הישועה ונמשכה למטה. ואילו הבעש"ט - לא היה צריך אפילו לרצות, ואפילו במחשבה פורתא נמשכה הישועה.

עוד מסופר על צדיק שנכנס לנחם את בני החפץ חיים לאחר פטירתו, ואמר בנו רבי ארי' לייב זצ"ל שיש שלושה בהינות של צדיקים: האחד ש'צדיק גוזר והקב"ה מקיים', ויש צדיק ש'הקב"ה גוזר וצדיק מבטלו' כדאיתא בגמ', ויש עוד צדיק שהוא בחינת 'הקב"ה גוזר והצדיק מקיים' - ובבחינה זו היה אביו החפץ חיים ונהיינו שלא התעסק בהמשכת ישועות אלא בקיום גזירות המלך].

